

KAYI

Âl-i Selçuk, TSMK, Revan Köşkü, nr. 1390, s. 24; a.e. (nşr. M. Th. Houtsma), Leiden 1902, s. 218; *Rûhî Târihi (TTK Belgeler, XIV/18 [1992])* içinde, tıpkı basımı ile birlikte, nşr. Halil Erdoğan Cengiz – Yaşar Yücel), s. 370-375; Şükrullah, *Behcetü't-tevârih (Osmanlı Tarihleri* içinde, trc. Nihal Atsız), İstanbul 1949, s. 53; Bayatî Hasan b. Mahmud, *Câm-ı Cem-âyin* (a.e. içinde, s.nşr. Fahrettin Kırzioğlu), s. 382-383; A. Vambery, *Travels in Central Asia*, London 1861, s. 347-355; Ch. Marvin, *Merv*, London 1883, s. 49, 57, 65, 86; İsmâil Gâlib, *Takvim-i Meskû-kât-ı Osmâniyye*, İstanbul 1307, s. 31, 33; Halil Edhem [Eldem], *Meskûkât-ı Osmâniyye*, İstanbul 1334, s. 49, 58, 68; J. Marquart, *Über das Volkstum der Komänen, Osttürkische Di-alektstudien*, Berlin 1914, s. 39 vd., 53, 187; V. Minorsky, "Hudûdulâlem", *GMNS*, s. 284-285; A. Zeki Velidî Togan, *Umumi Türk Tarihine Giriş*, İstanbul 1946, s. 138, 140, 466 vd.; a.mlf., *Oğuz Destanı: Reşideddin Oğuznamesi, Tercüme ve Tahlili*, İstanbul 1972, s. 53-63; Faruk Sümer, *Oğuzlar*, İstanbul 1980, s. 261-281, 423-425, 461; a.mlf., "Osmanlı Devrinde Anadolu'da Kayılar", *TTK Belleten*, XII/47 (1948), s. 575-615; a.mlf., "Kayı", *İA*, VI, 459-462; M. F. Köprülü, "Osmanlı İmparatorluğunun Etnik Menşei Mes'eleleri", *TTK Belleten*, VII/28 (1943), s. 219-284.

FARUK SÜMER

KAYIKÇI KUL MUSTAFA

XVII. yüzyıl Türk saz şairi.

Hayatı hakkında fazla bilgi yoktur. Doğduğu yer ve tarih bilinmemekte, sadece ölümünün 1068'den (1658) sonra olduğu tahmin edilmektedir. Gençliğinde Murat Reis'in (ö. 1018/1610) yanında Cezayir'de Garp ocaklarında bulunduğu için Kayıkçı lakabını aldığı söylenmektedir. Daha sonra İstanbul'a gelip Yeniçeri Ocağı'na girmiş ve birçok savaşa katılmıştır. Şiirlerinde Şam'a ve Halep'e gittiğini belirtmekte. Çukurova'dan bahsetmesi Adana taraflarında da bulunduğunu göstermektedir (Köprülüzâde Mehmed Fuad, *Kayıkçı Kul Mustafa ve Genç Osman Hikâyesi*, s. 24). Katıldığı savaşlarda gördüklerini, bunlar hakkındaki duygu ve düşüncelerini şiirlerinde dile getirmesi ve yaşadığı devrin tarihî ve sosyal olaylarını ele alması bakımından saz şairleri arasında önemli bir yer edinmiştir. II. Osman'ın şehid edilişi, İran Şahı I. Abbas'ın Bağdat'ı zaptetmesi, IV. Murad'ın Revan Seferi, Bağdat'ı kuşatması ve alması, IV. Murad'ın ölümü ve Sultan İbrâhim'in padişah olması, Halep Valisi Abaza Hasan Paşa'nın isyanı gibi konularda şiirler söyleyen şair zaman zaman döneminin diğer olaylarıyla da ilgilenmiş ve haklarında manzumeler düzenlemiştir. Şiirlerinde yer alan olaylar onun 1609'dan önce şiir yazmaya başladığını ve

1658'den sonraki bir tarihte öldüğünü göstermektedir. Hemen hemen aynı tarihî olaylar üzerine şiirleri olan ve bir şiirinde Kuloğlu Mustafa ve Gedâyî ile beraber Kayıkçı Kul Mustafa'yı da anan Kâtibî'nin Kul Mustafa'nın çağdaşı ve arkadaşı olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca saz şairlerinden Bursalı Halil ile (ö. 1046/1636) karşılıklı şiirler söylediği de bilinmektedir. Evliya Çelebi, yaşadığı dönemin çöğür çalında usta âşıkları arasında Kayıkçı Kul Mustafa'yı da anmaktadır (*Seyahatnâme*, I, 637-638; V, 283). Büyük bir şöhrete kavuştuğu anlaşılan Kul Mustafa başta Gevherî olmak üzere aynı dönemde yetişen birçok saz şairini etkilemiştir (Köprülüzâde Mehmed Fuad, *Türk Saz Şairleri*, s. 125-126). Günümüz halk türkûleri arasında seslendirilen Kayıkçı Kul Mustafa'nın şiirleri daha kendi sağlığından itibaren yeniçeri ortalarında, serhat boylarında ve halk arasında yaygın biçimde okunmuştur.

Şiirlerindeki vezin ve durak kusurları, kafiye ve rediflerinde ses yetersizlikleri bazı saz şairlerinde de görülmekle beraber Kul Mustafa'yı diğerlerinden ayıran fark bilhassa tarihî olayları dile getirirken zaman zaman şiiriyetten iyice uzaklaşıp kuru bir anlatıma yönelmesidir. Halk zevkine bağlı, sade ve tabii bir söyleyişin görüldüğü koşma ve türkülerinde daha başarılıdır. Şairin Karacaoğlan'ı etkilediği söylenmekle beraber (Köprülüzâde Mehmed Fuad, *Kayıkçı Kul Mustafa ve Genç Osman Hikâyesi*, s. 10; Eren, s. 67, 73) son araştırmalarla Karacaoğlan'ın XV. yüzyıl sonu ile XVI. yüzyıl başlarında yaşadığı görüşü ağırlık kazandığı dikkate alınarak aksine Kul Mustafa'nın Karacaoğlan'dan etkilenmiş olması düşünülebilir.

Kayıkçı Kul Mustafa'nın şöhretinin yayılmasını sağlayan en önemli şiiri "Genç Osman Destanı"dır. IV. Murad'ın Bağdat Seferi'nde bir müfreze kumandanı olan ve büyük yararlıklar gösteren Genç Osman, yaptığı hücumların birinde düşman kalesinden atılan bir okla yaralanıp Dicle'ye düşerek şehid olur. Kul Mustafa, şehâdetiyle bütün orduyu yasa boğan Genç Osman için hamâset duygularını ön planda tutarak etkili bir şiir söyler. Bu kahramanlık destanı daha sonra bazı efsanelerin ve "Genç Osman Hikâyesi"nin doğmasına kaynaklık etmiştir. Türkmen, Anadolu (Çankırı, Karaman, Mudurnu, Konya) ve Bağdat varyantları bulunan Genç Osman Hikâyesi üzerinde M. Fuad Köprülü geniş bir araştırma yapmıştır (bk. bibl.).

Kul Mustafa'nın, IV. Murad'ın Revan Seferi için söylediği ve Şah Abbas'a hitaben, "Vaktine hâzır ol ey Acem şâhı / Mağribden üstüne asker geliyor / Yakacaktır tâcın ile tahtını / Sultan Murad Han'dır kendi geliyor" dörtlüğüyle başlayan ve, "Elli bin de benim benim deyiçi / Altmış bin de şirin cana kıyıcı / Yetmiş bin de siyah postal giyici / Seksen bin de Tatar Han'dan geliyor" mısralarıyla savaşa katılan kuvvetleri sayıp döktüğü manzumesi (a.g.e., s. 9), Türk halk şiirinde bir geleceğin ilk örneklerinden kabul edilmektedir. Daha sonra birçok halk şairi tarafından benzerleri söylenen ve "yürüyüş destanı" adını alan bu şiirlerde düşman üzerine yürüyen kuvvetlerin birer birer sayımı ordunun büyük bir şevk içinde savaşa girmesine, kendine güveninin artmasına ve heybetli görünmesine vesile olmuştur. Kayıkçı Kul Mustafa'nın şiirlerine XVIII. yüzyıla ait bazı mecmua ve cönklerde de rastlanması, bu şiirlerin başta saz şairleri olmak üzere halk arasında da uzun süre yaşadığını göstermektedir.

Kayıkçı Kul Mustafa'nın şiirleri üzerine ilk ciddi ve kapsamlı çalışmayı M. Fuad Köprülü yapmış ve onun otuz iki şiirine yer vermiştir. Daha sonra Hasan Eren *Türk Saz Şairleri Hakkında Araştırmalar* adlı eserinde Köprülü neşrinde yer almayan kırk üç şiirini daha yayımlamıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, I, 637-639; V, 283; Çankırlı Ahmed Talat, *Halk Şiirlerinin Şekil ve Nev'i*, İstanbul 1928, s. 123-124; Köprülüzâde Mehmed Fuad, *Kayıkçı Kul Mustafa ve Genç Osman Hikâyesi*, İstanbul 1930; a.mlf., "Kayıkçı Kul Mustafa ve Genç Osman Hikâyesi Hakkında Yeni Vesikalar", *Atsız Mecmua*, sy. 10, İstanbul 1932, s. 239-246 (her iki yazı için bk. Köprülü, *Edebiyat Araştırmaları II*, s. 229-326); a.mlf., *Türk Saz Şairleri*, Ankara 1962, s. 125-126, 151-158; Hasan Eren, *Türk Saz Şairleri Hakkında Araştırmalar I*, İstanbul 1952, s. 57-100; Vasfi Mahir Kocatürk, *Türk Edebiyatı Tarihi*, Ankara 1970, s. 422-423; Nihad Sâmi Banarlı, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul 1979, II, 706-707; Hikmet Dizdaroğlu, "Genç Osman Destanı Üzerine Bir Açıklama", *TFA*, XVIII/360 (1979), s. 8701-8704; M. Cavid Bay-sun, "Bağdat", *İA*, II, 207; Fahir İz, "Kul Muştâfa", *EP* (Fr.), V, 360; "Kayıkçı Kul Mustafa", *TA*, XXI, 421-422; M. Sabri Koz, "Genç Osman Hikâyesi", *TDEA*, III, 321-322; a.mlf., "Kayıkçı Kul Mustafa", a.e., V, 237.

NURETTİN ALBAYRAK

KAYIKÇIOĞLU, Sâdik Vicdânî

(bk. SÂDİK VICDÂNÎ).